

Право

Тимлёрех пулар: суя укса!

Хақатан иртнё номерёне район тарыхенче пёр пин тенкёлёх суя уксам аларан алана суреңи пирки сырначчё. Ун ыыши тёлёхсем иртнё сұлпта та тёл пулнәччё. Мёнле палласемпе уйәрма пулать-ха ала, алара суя укса лексен мён тумалла-ха? Сақан тавра каласма чёттёмёр эфир хақат редакцияне шалти ёссен пайен ертүсине Е.Д. МАКАРОВА:

— Ултавлә уксаме Муркаш районенче хатёрленене палартман. Анча та вёсемпе уса курна тёлёхсем тёл пулчё. Пёр пин тенкёлёх купюрәсен номерёсем сақан пек: ОИ №5637308, ОЗ № 3865413, ИЛ №1443408.

Сақнашкә суя билетсен номерёсен варианчём терлёрен пулма пултарасчё. Паянхи кун суя укса саракан тёлёхсене Раҗсей Федерациян 28 ытла регионёнче тупса палартнә. Саккуна пәсакансем 1000 тенкёлёх купюрәсене хатёрлесе сарма шикленмешчё те. Тёпрең илсен, вёсем лавкасенче, пасарсенче, ялсем тарых суту-илү туса сүрекенсенче тёл пуласчё.

Ытларах чухне суя уксамә терлёр тёлёх копи тавакан техникапа хатёрленё. Тёллёрех тинкерсе пәксан вёсене чаннинчен сәмәлләнах уйәрма пулать.

Саванна та тёлёх копи тавакан техникапа асархануллә пулмалла. Ана ятарлә пүлёмре тымалла. Кам епле документ каларинене палартса хумалла.

Сапах та, тимсёрлөхе пула, суя уксаме ахаль сынсен аллине лекеҗсё. Вёсем вара ултавлә купюрәсемпе терлёр тёлёхсем вәхәтөнчә уса кураҗсё. Хәшә суя укса пулнине пөлсе тарсах уса курать. Төпри вара — пөлеймесёр. Сапах та сақан пек патәрмах сирённе сиксе ан тухтәр тесен ултавлә укса паллисене астуса юлма тарашмалла. Вёсен уйәрмәлөхсем сапарла: тытса пәксан, купюра хучё сөмҗе тата кәпәшра; үкөрчөкё шуранка тата усәмла мар, хутөлөв чөлкөшөсем (волокно) тата паллисем сук; купюрәна хуслатнә выранта сәпри каять.

Чылайшә аставать пулө, 2004 сұлтан пусласа Раҗсей Банкөн билечөсем сине хутөлөвөн хушма степенёсене кёртнө:

1. Куса курәнман нумай тёлё йәрәмсем (пур номинал сичне те). Банкнотән пиччен енёнчә сүхе параллелё йёрсемпе тултарнә вырән пур. Банкнотәна шөвөр кётеспе пәксан сав вырәнта нумай тёлё йәрәмсем тухма кирлө.

2. Микроперфораци (100, 500, 1000 тенкёлөх билетсем сичне). Уксана сүтта хирёс тытсан, номиналән пөчөк шәтәкөсенчен йөркеленнө цифрәллә пөлтерешё курәнать. Анча та шәтәкөсен вырәнәнчи хут тикёс те яка пулмалла.

3. Сухалакан металланә сип (пур номинал сичне те). Ку сип купюрән хысәл енчен — пунктир йөр тавакан сүм түркөтөлөхсем евөр. Сүтә сичне — пёр тёттём йәрәм.

4. Төсө улшәнакан сәрапа үкернө герб (1000 тенкёлөх билетсем сичне). 1000 тенкёлөх банкнота сичне үкернө Ярославль хулин гербөн сәри, терлёр кётеспен пәксан, сүтә хөрлөрөн ылтән симиёсә улшәнать.

Ултавлә уксаме хамәр тарыха ытти регионсене ёсleme сүрекенсем урлә та килеҗсё. Саванна та хәш тарыхра уксамә илетёр, савнашкала савантах терёлөттерме тарашар. Кәнтәр, Сүрсёр регионсенчен хушаләхсене ял хушаләх продукциясене туянма килеҗсё. Чән уксаме хушшине ултавлисене хураҗсё. Шел пулин те, ун пек тёлёхсем тёл пулкаларёс. Саванна та хушаләх ертүсисене пысак уксаме илсе юлсан сийёнчөх банка кайса терёлөттерме ыйтасшән. Тата документсене те терёс, кирлө пек сырмалла.

Чылайшә сүл хёррисене хушма хушаләхра туса илнө продукциясене сүтма тухать. Туянакансем вара ултавлә уксаме парса хавара тарашасчё. Ытларах ватә сынсене тата ачасене ултасчё.

Енчен те алара шанчәксёр пек туйәнәкан укса лекрө пулсан, тыттаракансене хәвәр ултава сиснине ан палартар. Савән пекөх купюрәна каялла таварса пама та ан пикенёр. Сапах та ултавлә сүтә тавакан терлёр сәлтәв ёс тавакан терлёр сәлтәв пулса варах тытса чарма тарашар. Пёр-пёр сәлтәв пуррине палартар, тухса милици ёсченөсем патне шәнкәравлама тарашар. Енчен те сақан пек май килмерө пулсан, ултавлән паллисене лайәх сәнәр, астуса юлма тарашар. Савән пекөх вәл ларнә машина номерне, паллине тёллөн пәкса юләр. Ют сёр-шыв валютисемпе те асархануллә пулмалла, ятарлә пунктсенче кәна улаштармалла.

Сақна вара уйәрма палартса хаваратәп. Алла суя укса сақлансан ала терлёр тёлөв тунә сөре уса ан курар. Сапла туни те преступлени шутне кёрет.

Банкән суя билечөсене вырнастарас тёлөвөпе хатёрлени е вырнастарни саккунән 186 статийне пәсни пулать.

Саккуна килешүллөн 5 сұлтан пусласа 15 сұл таранах ирөкрен хатарма, пёр миллион тенкө таранах штраф пама пултарасчё. Сүлөрөх асаннә тёлөхсем патшаләха хирёс тунә йывәр преступленисен шутне кёрөсчө. Сақ йөркөсөрлөхпе милици ёсченөсем, ФСБ ёсченөсем тата ытти йөркө сыхлавсисем ёсчөсчө. Авалхи тапчөсөнчө вара суя уксаме хатёрленөшөн, вырнастарнашән хытә айәпланә, вёсем төрмерен те тухса пөтеймен.

Уксана алла тытсан, ала тимлөрех пәхма ан манар. Сапах та сирён иккөлөнү суралчө пулсан, шалти ёссен пайне 2-16-67 (дежурнай), 2-11-59 (ШЕП пусләхө) номерсемпе шәнкәравлар. **Р. ИЛЛАРИОНОВА** каласнә.

Ял хушаләхенче

Лару-тәру вырәнтан тапранма хистет

Ял хушаләхсене пухусем майёпен вёсленсе пырасчө. Мартән 21-мешөнчә вара Чапаев ячөпе хисепленекен хушаләхра пулса иртнө. Сақә Пёрлехи информация кунөпе пёр килчө. "Вьлөх чирёсемпе кёрөшөкөн районти станци" патшаләх учрежденийөн пусләхө Н.С. Яковлев, ЧР Патшаләх ветеринари службин ертүси В.К. Тихонов килсе ситрөс.

Чуманкасси ял тарыхөн пусләхө Л.Г. Ковалева пөтөмөшлө лару-тәрупа паллаштарчө. Чапаев, Чапаев ячөпе хисепленекен хушаләхсене ситсе курчөс. Вырәнти ёс сыннисемпе тёл пулу ирттерсе терлёр ыйтәва хукастрөс.

Чапаев ячөпе хисепленекен хушаләх пухәвне район администрацийөн пусләхөн пёрремөш сүмө А.Н. Иванов килсе ситрө. Ял хушаләх ёсчөне сөмө йышлан пухәннә. Вёсене хушаләх сұлталәха такакапа вёслени пәшәрхантарать. Пухәва урнә май хушаләх ертүси В.П. Морозов пөтөмөшлө лару-тәрупа паллаштарчө. Сақантан вара, малалла кайман сын каялла каять тенё евөр, пөтөмөшлө үкөрчөк тухса тәчө.

Пёрчөллө тата пәрса йышши культураҗсене 551 гектар сичне 10211 центнер пухса кёртнө. Унән тухәсләхө 18,5 центнерпа танлашнә. 2005 сұл вара 23,7 центнер пулнә. Сёр улми 29 гектар сине лартнә. Унән тухәсләхө пёр гектартан 126,6 центнерпа танлашнә. 2005 сұл 173,9 центнер пулнә. Пёр гектартан 200 центнер тымар-симёс туса илнө, сақә 2005 сұлхинчен 50 центнер сахалтарах.

3255 центнер сөте 1734 пин тенкёлөх сүтнә. Сақә 2005 сұлхинчен 867 центнер тата 730 пин тенкө сахалтарах. Вьлөхчөре виҗөпе 917 центнер 3178 пин тенкёлөх сүтнә. Вьлөх-

чөрлөх отраслөнчә тәкак 2006 сұлта 1707 пин тенкөле танлашнә. Хушаләхри чылай кәтартава илсе пулсан вәл чакни курәнать. Сақә вара сұлталәкән пөтөмөшлө тәкакө патне илсе ситерет. Ял хушаләх продукцияне реализациясине 1351 пин тенкёлөх тәкак кунө. Продукци туса илсе кәтарту чакса пырать, хәйхәкләхө вара үсет. Вәтам ёс уқи пёр сын пуҗне 1695 тенкөле танлашть.

Пухәвән малаллахи ёсчө терёлөвө канашөн отчөчө тәсрө. Уқса-тенкөпе сыхәннә чылай документән тупсәмө палла мар. Тата ытти патәрмахсем пирки тивөслө документ, хурав сук.

Хушаләхри отчетлә пуху сұлталәхра пөрө пулать, анча та хәш-пёр тәп специалистсем унта пыма май туйайман. Сақән хуравне тупас пулсан та пуҗа ытларах сөмөрттерме кирлө мар пулө. Савән пекөх хушаләх чылай вәхәт хушши бухгалтерсәр ёсчөле пырать.

Пухәва малалла А.Н. Иванов тәсрө. Иывәрлөхран тухас терлёр сүл-йөре сүтсе яврө. Сәмәлләтнә кредитсем пирки тёллөн әнлантарчө. 2007 сұлта әнәсләрах ёсчөле сунчө, ёс дисциплина сирөплетме, кадрөсем енёле тивөслө мерәсем йышәнма сөнчө.

Хушаләхшән йывәр сұлталәх пулин пёр-икө сын айәпө кәна мар пулө. Палартма кәмәллә, хушаләх ёсчөне сөмө те йывәр лав майёпен тапранасса шанасчө, кётөсчө. Сапах та вёсем тарашнә, ёслөнө. Савәнпа та ёсчө малта пыракансене Хисеп хучөсем тата уксан премисем парса хавхалантарчө В.П. Морозов.

Савән пекөх пухура терлёр ыйтусемпе тухса каласрөс, пөрлө сүтсе яврөс.

Р. ИЛЛАРИОНОВА.

Ларусем иртрөс

Инкек пуласса кётмелле мар

Иртнө ытлари кун Муркаш районенчи чрезвычайлә лару-тәрава асархаттарас тата пөтерес, пушар харушсәрләхөпе тивөстөс енёле ёслөкөн комисси ларәвө пулчө. Унта ял тарыхөсен пусләхөсем те хутшәнчөс. Чи малтанах район администрацийөн гражданла оборона тата чрезвычайлә лару-тәру енёле ёслөкөн пай пусләхө Н. П. Милютин сурхи ейөвө йөркөллө ирттерсе ямалли сичне чарәнчө. Ку тёлөшө вырәнсенчө явапләха туйса ёслөмеллине палартрө.

Кайәк-көшө чирөн харушләхө те паян иртсе кайнә төме иртерех-ха. Савәнпа та кун йөркинче ку ыйтәва кёртни те әнсартран мар. "Муркаш районенчи вьлөхчө чирөсөмпе кёрөшөкөн станци" патшаләх учрежденийөн ертүси Н. С. Яковлев пөлтернө тарәх, иртнө сүл мён пур хәчөпе виҗөс хуччен прививка тунө. Кәсал чи малтанах тевөткөллө вырәнсенчи кайәк-

көшөкө прививка тәваҗсө. Кунта сүл хөрричө вырнаҗнә тата хәч-чөп фабрики сывәхөчө вырнаҗнә ялсем кёрөсчө. Вакцинаҗсөн пөрөмөш партиёе района 60 пин доза килнө. Иккөмөш хут вәл март уйәхөчө ситмелле. Кәсал та районти пур кайәк-көшөкө вакцинацияле палартнә.

Николай Семенович савән пекөх килти хур-хәхсене картишне кәлармасәр усрани чир өрес харушләха чакарнине палартрө. Иккөлөнтөрекөн сәлтәвсем пулсан түрө лини телефонөпе 2-18-62 е 2-18-46 номерсемпе шәнкәравламаллине каларө.

Сүркунне ситнө май тавара пушар тухас харушләх та сиксе тухма пултарать. Пөлтер 49 хучтен тухнә вут-кәвартә 12 сыннан пурнәсө татәли хәх пире тивөслө пөтөмлетүсем тумә хистет. Кәсалхи виҗөсөмөш уйәх вёслөнеймен пулин те, районта 3 пушар пулчө те ёнтө. Кәлпөк пёр сын пурнәсө татәлчө. Районти пушар

чәсөн ертүси И. Н. Смирнов каланә тарәх, инкек ытларах үсөр сынсен айәпөле тухать.

-7 хушаләхра сөс пушар машинисем юсавлә. "Передовик" ку тёлөшөпө уйәрнө уксамә илнө пулсан та, машинәна ёслөтермелле туса ситерөймерөс-ха. Чуманкассипе Хорнуу ял тарыхөсенчө те ку ёсчө хәвәрлатмалла, - палартрө вәл.

Ларура савән пекөх шыв пахаләхө пирки те пулчө каласу. Ку ыйтупа Сөнө Шупашкарти Чәваш Республикөпе ёслөкөн Роспотребнадзорән Управленийөн территория пайен тәп специалист-эксперчө Г.Г. Воробьева тухса каласрө.

Инкек пуласса кётмелле мар. Вырәнсенчө харушсәрләх правилисене пәхәнса пурәнәсчө. Сақә хамәршәнах лайәх. Пурнәс сирөплетнө сәк терёлөхө хамәр явансәрләхпа пәсса хамәрах шар кәтартас марчө.

Йәлтах вәхәтра тумалла

Чи малтанах район администрацийөн пусләхөн сүмө - культура тата архив ёсчөсен пайен пусләхө А. Е. Андреева районта тёллөх библиотөкәсем усма хатёрленес ёсчөсем епле пынипе паллаштарчө. Көске вәхәтрах кәсал районта 14 тёллөх библиотөкә усаҗмалла. Унччен вара кирлө оборудование күрөсө килмелле. Тёллөх библиотөкәсене усмалли график хатёр. Кәсал пөрөмөш сақнашкә библиотөкә Шомикра апрелөн 13-мешөнчө усаҗмалла.

Алевтина Евстафьевна савән пекөх ял тарыхөсен пусләхөсем кәсалхи иккөмөш сур сұл валли хақат-журнал сырәнтарас ёсчө лайәх йөркөлөсө шаннине те палартрө. Сақ ёсчө хаксем йүнөрөх чух - март вёсчөччен туса юлсан аванни пирки каларө. Сақә районта пурәнәкан пур сынна та пырса тивөт.

Ял тарыхөсен пусләхөсен паян татса памалли ыйтусем пөрин хыҗсан төпри тупәнсах тарасчө. Тёллөхрен, сёр лаптәкөсене патшаләх кадастр үчетне тата куҗ-

ман харпәрләха патшаләх үчетне илессипө ёслөсипө те паян ял тарыхөсен пусләхөсен кун йөркинчөн тухса үкмелле мар. Төрөсрөх каласан, чи малтан татса памалли ыйтусенчөн пөри пулмалла. Район администрацийөн пусләхөн пөрөмөш сүмө А. Н. Иванов, пурләхпа сёр хутшәнәвөсен пайен пусләхө А. В. Петров ку ыйтәва усәмләх кёртрөс.

Вырәнсенчө сине тарса пурнәсламалли төпөр ёс вәл - ял хушаләх кооперативөсене туса хурасси. Ку ыйтупа ЧР Президентчө Н. В. Федоров кашни ял тарыхөчөх ял хушаләх кооперативөсем тумалла тенине лайәхәх аставаҗсө пулө-ха. Район администрацийөн экономика пайен пусләхө Э.И. Симакова пөлтернинчөн сақә палартать. Районта паянхи куна 11 ял хушаләх потребителсьсен кооперативө йөркөлөннө. Вёсөнчөн виҗөсөшө - кредит кооперативөсем. Орнин, Турай, Чуманкасси, Шетмөпу, Иуҗкасси, Ярапайкасси, Мән Сөнтөр ял тарыхөсенчө хальлөхө ял хушаләх кооперативөсене йөркөлемөн-ха. Уйкас Яна-

сал ял тарыхөчө ку енёле тивөслө документсем хатёрлөсчө.

Кунта сақна асанса хәвармалла. Потребителсьсен кооперативөсен патшаләх пулшәвне илме ЧР Ял хушаләх министрствинчө аккредитация витёр тухмалла. Пирөн районти виҗөс кооператив ку ыйтәва татса пачөс ёнтө. Төпөр иккөшө аккредитация витёр тухма документсем хатёрлөсчө. Эльвира Исифовна хәйөн сәмахөчөчө тата сақна палартрө. Ял хушаләх кооперативөсене йөркөлөме шикленсе тәмалла мар. Вёсөнчөн ял хушаләх налуке тытнисёр пуҗне урәх налуқ тытмасчө. Ял хушаләх налуқөн каләпәшө вара пысәках мар: илнө тупәшән 5 процентчө чухлө.

Ларура савән пекөх "Россельхозбанкән" пирөн районти офисөн управляющийө И. В. Павлова тухса каласрө, банк паракан пулшәшусемпе паллаштарчө.

Ял тарыхөсен пусләхөсем савән пекөх куллен тёл пулакан ыйтусем тавра та каласрөс.

Л. ПАВЛОВА.

Юбилей

Саламаттәпәр

Юратнә мәшәра, аннене, хунямана, асаннене — Чамәш ялөнчө пурәнәкан **Раиса Васильевна РЕМНЕВА** 50 сұл тултарнә ятпа әйшән саламлатпәр. Сурпан пек вәрәм кун-сұл, юман пек сирөп сывләх, иккөсөм телей сунатпәр. Пурнәс сүлө сични йывәрләхсене сөнтөсене пыма вай-хавату тупәнсах тәтәр, питү сичнен савәк кулә ан кайтәр.

Салампа мәшәрө, ывәлөсемпе кинөсем, хөрө, мәнүкөсем, сывәх тәванөсем.

Дорогая, любимая, ласковая **Людмила Геннадьевна!**

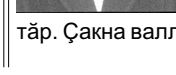
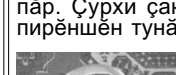
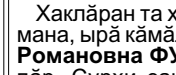
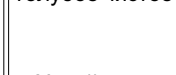
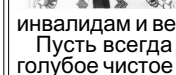
От души, от всего сердца поздравляем с днем рождения.

Желаем мы тебе здоровья и удач.

Пусть рядом будут радость и мечта. И пусть из всех женских моральных качеств, в тебе сильнейшей остается доброта. Людмила Геннадьевна, большое вам спасибо за ласковые слова, за чуткое внимание к нам, инвалидам и ветеранам.

Пусть всегда над головой твоей будет ясное теплое солнце, голубое чистое мирное небо.

С поздравлением жильцы Б. Сундырского дома-ветеранов.

Хакләран та хаклә сыннәмәра, мәшәра, юратнә аннене, хунямана, ыра кәмәллә асаннене — Хорнуу ялөнчө пурәнәкан **Раиса Романовна ФУТЛЯРОВА** 75 сұл тултарнә ятпа саламлатпәр. Сурхи сақ илемлө кун ячөпе саламласа эфир әна вәл пирөншөн тунә ёсчөсчөн сөре сити пуҗ тайса тав тәватпәр. Юратнә сыннәмәр! Эсө ёмөрөпө Ленин ячөпе хисепленекен хушаләхра ёслөсө мәшәрупа икө ывәлпа виҗө хөр суратса үстөртөн, кашнинөх тивөслө пөлү парса сөршыва юрәхлә турән. Паян вёсен кашнин хәйөн семий. Вёсен кашнин хәйөн кётөсө пулсан та, эсө упракан тәван кил әшшине самантләха та манмасчө.

Тавах сана, эсө пурришөн, Пире кётөсө алак уснишөн, Алтәрпала сәра панишөн. Йывәрләхпа алә тәшншөн.

Салампа: мәшәрө, 2 ывәлө, кинөсем, 3 хөрө, кёрүшөсем, 10 мәнүкө, хәти-тәхләчисем, сывәх тәванөсем, күршисем.

Шурчара пурәнәкан тата Шурчари пөтөмөшлө пөлү паракан шкулта ачасене чәваш чөхлөпө литературине вөрөнтөкөне, хисөплө ёстөшөмөре **Нина Михайловна ТЮРИНА** 50 сұл тултарнә ятпа әйшән саламлатпәр. Сирөн ёсчөр паха вәрләх пекөх: эсир вөрөнтнө вуншар-сёршер ача паян сөршыван терлёр кётөсөчө вай хурать, тәван ен, тәван сөршыв тәрөклөсө вайлатать, илөмө үстөрет.

Нина Михайловна, сирөн хәвәр суйласа илнө ёсчө татах нумай сүл ёслөсө сәмрәк әрава пурнәсән терөс сүлө сине тухма пулшәмалла пултар. Сақна валли сывләх, телей, әнәс сунатпәр.

Салампа Шурча шкулөн коллективө.